Justitieutskottets betänkande

1980/81:30

om anslag till brottsförebyggande rådet (prop. 1980/81:100 bil. 5, G 5 och G 6, jämte motioner)

ANDRA HUVUDTITELN

Övriga myndigheter

1. **Brottsförebyggande rådet: Förvaltningskostnader.** Utskottet tillstyrker regeringens i propostion 1980/81:100 bilaga 5 (justitiedepartementet) under punkt G 5 (s. 91 och 92) framlagda förslag och hemställer

att riksdagen till *Brottsförebyggande rådet: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av 4 965 000 kr.

2. **Brottsförebyggande rådet: Utvecklingskostnader.** Regeringen har under punkt G 6 (s. 92 och 93) föreslagit riksdagen att till Brottsförebyggande rådet: Utvecklingskostnader för budgetåret 1981/82 anvisa ett reservationsanslag av 3 663 000 kr.

Motioner

I motion 1980/81:1183 av Björn Körlof (m) och Sten Svensson (m) hemställs att riksdagen begär att regeringen tillsätter en arbetsgrupp med brett forskningsdeltagande, som med beaktande av vad som anförs i motionen utarbetar underlag för ett åtgärdsprogram mot ungdomsbrottslighetsproblemen.

I motion 1980/81:1185 av Ivan Svanström m. fl. (c) hemställs att riksdagen hos regeringen begär att en utredning verkställs genom FOA eller annan expertis om våldsbrottsligheten samt föreslår åtgärder mot våldet och för lindring av fysiska och psykiska skador hos personal och allmänhet.

Utskottet

Anslagsfrågor

Från förevarande anslag bestrids kostnader för utrednings- och utvecklingsarbete samt för information. Regeringens förslag innebär en nedräkning av anslaget från 3 754 000 kr. för innevarande budgetår till 3 663 000 kr. Vid förslaget har beaktats att vissa medel för inomverksforskning fr. o. m. budgetåret 1981/82 beräknas under andra anslag inom justitiedepartementets område.

Utskottet har ingen erinran mot regeringens medelsberäkning under förevarande anslag.

Brottsförebyggande rådets uppgifter och verksamhet

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har till uppgift att främja brottsförebyggande insatser inom olika områden av samhällsverksamheten samt att verka för en samordning av samhällets och enskildas insatser mot brott. En kommitté (Ju 1978:07), som tillkallats för att göra en utvärdering av verksamheten i BRÅ samt att lägga fram de förslag till BRÅ:s framtida ställning, organisation och verksamhet som utvärderingen kan föranleda, har den 18 augusti 1980 avlämnat betänkandet (Ds Ju 1980:7) Utveckling av BRÅ. Betänkandet remissbehandlas f. n.

I avbidan på resultatet av regeringens överväganden med anledning av betänkandet och remissbehandling därav saknas skäl för utskottet att göra något särskilt uttalande rörande BRÅ:s framtida uppgifter och verksamhet. I förevarande sammanhang vill utskottet emellertid något beröra begreppet brottsförebyggande verksamhet i stort.

I ett särskilt avsnitt i budgetpropositionen lämnar departementschefen vissa allmänna synpunkter om åtgärder mot brott (prop. s. 10–12). Han slår där fast att kampen mot brottsligheten i första hand kräver insatser från samhällets sida men att också sammanslutningar, företag och enskilda måste ta del i uppgiften. Samhällets åtgärder mot brott måste enligt departementschefen sättas in på många områden, och det är nödvändigt att se kriminaliteten i dess sammanhang med andra sociala förhållanden.

Begreppet brottsförebyggande verksamhet i vid mening innefattar, enligt vad departementschefen vidare anför, åtgärder från en mängd olika samhällsorgan. När det gäller den brottsförebyggande verksamhet i mera begränsad bemärkelse som faller på justitiedepartementet och myndigheterna inom dess verksamhetsområde torde det enligt departementschefen stå klart att arbetet måste bedrivas med önskemål att nedbringa kriminaliteten som en mera omedelbar utgångspunkt och inte kan utvidgas till allmänt syftande insatser av social natur. I linje härmed – anför departementschefen vidare – betonades exempelvis i förra årets budgetproposition att polisens brottsförebyggande verksamhet främst bör ta sikte på ungdomar som har begått brott och som befinner sig i brottsbenägna miljöer. Ytterligare framhåller departementschefen i detta sammanhang att verksamheten inom BRÅ har stor betydelse.

Liknande synpunkter har anförts tidigare. Utskottet vill härvidlag peka på ett uttalande av justitieministern Sven Romanus i proposition 1976/77:100, bilaga 5 s. 2 bl. a. därom att den brottsförebyggande verksamheten i vid mening och i ett mera långsiktigt perspektiv väsentligen hör hemma utanför justitiedepartementets område. I samma riktning uttalade sig justitieministern Lennart Geijer i en interpellationsdebatt i kammaren den 23 oktober

1975. Han ansåg sålunda att en effektiv brottsförebyggande verksamhet i betydande utsträckning är beroende av åtgärder som ligger utanför det i vedertagen mening kriminalpolitiska området.

Utskottet ansluter sig i allt väsentligt till de synpunkter som departementschefen lämnar i årets budgetproposition, och utskottet konstaterar att den av honom angivna inriktningen för samhällets åtgärder mot brott i vid mening och för den brottsförebyggande verksamhet som faller inom justitiedepartementets område ligger väl i linje med vad som tidigare anförts i liknande sammanhang.

Åtgärdsprogram mot ungdomsbrottsligheten

I motion 1183 begärs att en arbetsgrupp med brett forskningsdeltagande skall tillsättas för att arbeta ut underlag för ett åtgärdsprogram mot ungdomsbrottslighetsproblemen.

Motionärerna anför att ökningen av missbruk och kriminalitet bland ungdomen under senare år stegrats. Särskilda problem som tas upp är utvecklingen inom skolan och ungdomsarbetslösheten. Motionärerna tecknar en bild av de förändringar som det svenska samhället genomgått under de senaste femtio åren i fråga om ekonomi, arbetsliv, familjeliv, bosättning och kulturmiljö.

Eftersom de ställningstaganden som ligger till grund för hur samhället skall reagera på ungdomars lagbrott gjordes för åtskilliga år sedan, finns det enligt motionärerna skäl att på nytt diskutera saken. I anslutning härtill uttalar motionärerna bl. a. att normbrotten måste beivras av alla och snabbt samt att reaktionerna måste vara entydiga och konsekventa. Motionärerna diskuterar vidare spörsmålen om samarbete och samordning mellan bl. a. polisen och socialvården, prövningen av ett system med jourdomstolar och utredning om att som påföljd vid ungdomsförseelser införa någon form av kort samhällsarbete. Härvidlag hänför sig motionärerna till erfarenheterna av dylika påföljder i England och Nya Zeeland.

Motionärerna poängterar att skolan och hemmen har ett betydande ansvar när det gäller att stärka och befästa normer och att kontrollera att de följs. De berör vidare frågan om sambandet mellan arbetslöshet och kriminalitet och framhåller i det sammanhanget vikten av att ungdomar efter grundskolan måste tillförsäkras fortsatt sysselsättning genom studier eller yrkesverksamhet.

För att komma fram till effektiva åtgärder erfordras enligt motionärerna en långtgående kännedom om ungdomsarbetslöshetens orsaker.

Utskottet, som under en följd av år ägnat uppmärksamhet åt motionsspörsmålet, instämmer i motionärernas bedömning att det är angeläget att frågan om åtgärder mot ungdomsbrottsligheten dryftas från principiella och övergripande synpunkter.

Ungdomsbrottsligheten har också under senare år tilldragit sig ett ökat

intresse inom ramen för BRÅ:s verksamhet, annan statlig utredningsverksamhet och inom riksdagen.

Här bör först nämnas det arbete som utförts av 1956 års klientelundersökning. Dess forskningsresultat har redovisats i betänkandena (SOU 1971:49, 1972:76, 1973:25, 1973:49 och 1974:31) Unga lagöverträdare I–V. I en rapport från BRÅ (rapport 1975:2) Unga lagöverträdare har bl. a. sammanfattats vissa forskningsresultat och kriminalpolitiska slutsatser av klientelundersökningen. Klientelundersökningens resultat har beaktats inom BRÅ och följts upp i ett forskningsprojekt, kallat samhället och de unga lagöverträdarna. Projektet redovisades under hösten 1979 i en rapport (1979:2) Samhället och de unga lagöverträdarna. Inom BRÅ pågår f. n. arbete med hithörande frågor bl. a. inom två arbetsgrupper. Den ena är arbetsgruppen för barn- och ungdomsfrågor som riktar sitt intresse mot bl. a. frågor rörande förebyggande verksamhet och avvikande beteenden inom skolan. Den andra arbetsgruppen, kallad samhället och de unga lagöverträdarna, arbetar med utgångspunkt i den förut nämnda rapporten från hösten 1979. Den sysslar bl. a. med frågor rörande lagstiftning om ungdomar under 15 år som gjort sig skyldiga till brott. I detta arbete aktualiseras frågan om samarbetet mellan sociala myndigheter och polisen. Inom BRÅ pågår vidare särskilda forskningsprojekt som är direkt inriktade på ungdomskriminaliteten. I ett sådant projekt behandlas bl. a. frågan om gängbildningens betydelse för ungdomsbrottsligheten. Även i andra sammanhang ägnas inom BRÅ uppmärksamhet åt frågor kring ungdomsbrottsligheten; bl. a. bedrivs fortlöpande en omfattande publicerings- och informationsverksamhet.

Frågan om påföljder för unga lagöverträdare har tagits upp i en rapport från BRÅ:s arbetsgrupp rörande kriminalpolitik (rapport 1977:7) Nytt straffsystem. Idéer och förslag, liksom i ungdomsfängelseutredningens betänkande (SOU 1977:83) Tillsynsdom. I både rapporten och betänkandet aktualiserades sådana påföljder som samhällstjänst och frihetsberövande under veckoslut såsom de tillämpas i bl. a. England och Nya Zeeland.

Dessa och andra frågor rörande påföljder för unga ingår i det fortsatta kriminalpolitiska reformarbete som f. n. pågår inom fängelsestraffkommittén (Ju 1979:04) och frivårdskommittén (Ju 1979:05).

Motioner med liknande yrkanden som i den nu föreliggande motionen har behandlats i riksdagen under de senaste åren. I en motion år 1979 efterlystes bl. a. en övergripande utredning angående ungdomsbrottslighetens orsaker och förslag till effektiva förebyggande åtgärder. Motionen avstyrktes av utskottet bl. a. under hänvisning till verksamheten inom BRÅ och det fortsatta kriminalpolitiska reformarbetet (JuU 1978/79:24 p. 2). Riksdagen följde utskottet. I en motion år 1980 efterlystes en bred kartläggnng av barn- och ungdomsbrottsligheten i samhället samt förslag till ett samlat program för samhällets politik i detta hänseende. I den motionen togs i stora drag upp samma frågeställningar som i den nu föreliggande motionen. Motionen behandlades av socialutskottet. Socialutskottet instämde i tanken att det

behövs insatser på många olika områden för att i ett längre perspektiv förbättra situationen för barn och ungdomar; detta gällde inte minst beträffande ungdomsarbetslösheten och dess orsaker. Utskottet stannade emellertid för att frågan om sådana insatser bäst studeras inom varje område för sig. I frågan om samverkan mellan olika berörda myndigheter erinrade socialutskottet om det fortgående samarbetet mellan barnavårdsnämnd, polis och skola och om den utvidgning och fördjupning av socialtjänstens samverkan med andra myndigheter, bl. a. arbetsmarknadsorganen, som följer av den nya socialtjänstlagstiftningen. Under hänvisning bl. a. härtill avstyrktes bifall till motionen (SoU 1979/80:30). Riksdagen följde utskottet.

Justitieutskottet finner i likhet med motionärerna att utvecklingen av ungdomsbrottsligheten inger oro och anser liksom motionärerna att det är angeläget att få fram underlag för ett åtgärdsprogram mot ungdomsbrottslighetsproblemen. Ett arbete med sådant syfte hör enligt utskottets uppfattning till den brottsförebyggande verksamhet som statsmakterna anförtrott BRÅ.

Som framgår av det föregående omfattas motionsspörsmålet också av det utvecklings- och forskningsarbete som har bedrivits och bedrivs inom ramen för BRÅ:s verksamhet. Även i andra sammanhang aktualiseras hithörande frågeställningar, t. ex. i det pågående kriminalpolitiska reformarbetet och vid genomförandet av den av riksdagen beslutade socialtjänstreformen.

Mot denna bakgrund kan utskottet inte ställa sig bakom motionsförslaget att – vid sidan av verksamheten inom BRÅ – tillsätta en särskild arbetsgrupp för det angivna ändamålet. Härvid förutsätter utskottet att arbetet inom BRÅ kommer att leda fram till den kunskap om problemen kring ungdomsbrottsligheten som erfordras för framtida ställningstaganden från statsmakternas sida. Med dessa uttalanden avstyrker utskottet bifall till motion 1183.

Åtgärder mot våldsbrottslighet m. m.

I motion 1185 efterlyses en utredning genom försvarets forskningsanstalt eller annan expertis om våldsbrottsligheten samt åtgärder mot våldet och för lindring av skador hos dem som utsatts för våld.

Motionärerna pekar på att våldet i samhället under 1970-talet har blivit ett allt allvarligare problem för myndigheter, institutioner och enskilda människor. Vidare uppger de att våldsbrotten har blivit allt brutalare och att vapenanvändningen har ökat oroväckande. Enligt motionärernas mening är den ökande våldsbrottsligheten när det gäller bank- och postpersonalen en arbetsmiljö- och företagshälsovårdsfråga, och de anser att resurser bör skapas för behandling av såväl fysiska som psykiska skador. Problemet berör, anför motionärerna, också allmänheten. Våldsbrottsligheten bör enligt motionärernas mening betraktas som ett problem av första ordningen:

det måste skapas en inre säkerhetspolitik riktad mot våldet i samhället. Motionärerna pekar på att experter på området finns hos bl. a. försvarets forskningsanstalt, arbetarskyddsstyrelsen, rikspolisstyrelsen och BRÅ. Denna sakkunskap bör enligt motionärerna anlitas i en utredning rörande denna brottslighet.

De frågor som tas upp i motionen har till stor del behandlats av riksdagen under hösten år 1978 med anledning av en motion med begäran bl. a. att personer som befaras ha utsatts för psykiska skador vid bank- och postrån skulle erhålla riktig vård, att forskningsresurser skulle ställas till myndigheternas förfogande för undersökning av problem i samband med rån samt att arbetarskyddsstyrelsen skulle få i uppdrag att informera personal och allmänhet för undvikande av psykiska skador i samband med rån.

Motionen bereddes av socialutskottet som avstyrkte bifall till motionen. I sitt av riksdagen godkända betänkande (SoU 1978/79:9) anförde utskottet att det delade uppfattningen att det kan inge stark oro och innebära psykiska påfrestningar för den som utsätts för ett rånförsök att i sin fortsatta verksamhet behöva vara beredd på att händelsen upprepas. En första förutsättning för att en sådan oro skall kunna motverkas är givetvis, uppgav utskottet, att säkerhetsåtgärderna är så effektiva att personalen inte löper större risk att komma till skada vid ett rån; därutöver bör emellertid erforderlig vård beredas dem som ändå besväras av psykiska symptom som följd av rånupplevelse. Inhämtade remissvar utvisade emellertid enligt socialutskottets mening att bank- och postpersonal redan erbjuds den vård och hjälp som kan behövas i en sådan situation.

När det gäller den allmänhet som berörs av bank- eller postrån pekade socialutskottet på att situationen inte skiljer sig från andra fall av slumpartat inträffade chockupplevelser. Enligt socialutskottet ankommer det i första hand på den allmänna sjukvården att behandla dylika psykiska tillstånd, oavsett vad som orsakat symptomen. Utskottet ställde sig tveksamt till värdet av en särskild information till allmänheten i syfte att förebygga psykiska skador vid rån: bara ett mindre antal människor berörs och en allmän information skulle sannolikt ge ett förhållandevis ringa utbyte. Riksdagen följde utskottet.

En motion med i det närmaste samma yrkande och motivering som i den föreliggande motionen behandlades av justitieutskottet år 1980.

I sitt betänkande med anledning av motionen (JuU 1979/80:32 p. 3) redogjorde utskottet för det nyssnämnda ställningstagandet år 1978. Utskottet hänvisade också bl. a. till pågående arbete inom BRÅ. Det gäller här bl. a. projekt och undersökningar om våldsbrottsligheten i landet, vari bl. a. kartläggs förekomsten av olika typer av våldsbrott och de situationer vid vilka våld uppstått. I sammanhanget nämnde utskottet också bl. a. vissa initiativ i syfte att komma till rätta med våldsbrottslighet som tagits av postverket och rikspolisstyrelsen. Utskottet hänvisade också till en med medel från BRÅ stödd undersökning, "Projekt brottsoffer", som bedrevs i

Malmö. Det innefattade bl. a. försök med jourverksamhet för rådgivning åt brottsoffer. Utskottet uttalade att det bl. a. genom forskningsarbetet hos BRÅ bör kunna skapas värdefullt underlag för den fortsatta kampen mot våldsbrottsligheten. Med hänvisning till pågående arbete avstyrkte utskottet bifall till motionen. Riksdagen följde utskottet.

Det nyssnämnda projektet rörande brottsoffer har nyligen avslutats; i en promemoria till justitiedepartementet har redovisats erfarenheterna av projektet och föreslagits vissa åtgärder.

När spörsmålet om en särskild utredning om våldsbrottsligheten nu återkommer vill utskottet – liksom förra året – uttala att utskottet delar motionärernas uppfattning att våldsbrottsligheten utgör ett allvarligt hot mot samhället och enskilda individer. Såsom också skedde förra året får emellertid konstateras att det inte finns skäl att vid sidan av verksamheten inom BRÅ tillsätta en utredning i det syfte som anges i motion 1185. En utgångspunkt för utskottet härvidlag är att det är naturligt att i BRÅ:s arbete utnyttjas expertis också av det slag som motionärerna nämner. Med dessa uttalanden avstyrker utskottet bifall till motionen.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *medelsberäkningen*
   att riksdagen till *Brottsförebyggande rådet: Utvecklingskostnader* för budgetåret 1981/82 anvisar ett reservationsanslag av 3 663 000 kr.,
2. beträffande *åtgärdsprogram mot ungdomsbrottsligheten*
   att riksdagen avslår motion 1980/81:1183,
3. beträffande *åtgärder mot våldsbrottslighet m. m.*
   att riksdagen avslår motion 1980/81:1185.

Stockholm den 7 april 1981

På justitieutskottets vägnar
BERTIL LIDGARD

Närvarande: Bertil Lidgard (m), Lisa Mattson (s), Åke Polstam (c), Eric Jönsson (s), Hans Petersson i Röstånga (fp), Arne Nygren (s), Björn Körlof (m), Lilly Bergander (s), Gunilla André (c), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Helge Klöver (s), Ella Johnsson (c), Karl-Gustaf Mathsson (s), Bonnie Bernström (fp) och Sven Munke (m).

GOTAB 60847 Stockholm 1981